

засвоєного словника та рівень досягнутий у розвитку лексичних навичок має бути доведена до свідомості іноземного студента. Практика свідчить, що наведена система роботи, забезпечена якісними навчальними матеріалами, дає позитивний навчальний ефект та призводить до підвищення якості засвоєння нової лексики на уроці іноземної мови.

Література:

1. Методика преподавания русского языка как иностранного для зарубежных филологов-русистов (включенное обучение)./ Под ред. А.Н. Щукина. – М.: Рус. яз., 2009.
2. Методика работы над лексикой в преподавании русского языка как иностранного: Сб. науч. тр./ Отв. ред. М.Д.Зиновьева . – М., Изд-во УДН, 1990.

Становлення лексико-граматичних навичок як передумова формування мовленнєвих умінь інокомунікантів

Дегтярєва Т. О., Дядченко Г. В.

Сумський державний університет

м. Суми, Україна

e-mail: t.dehtiarova@drl.sumdu.edu.ua;

h.dyadchenko@drl.sumdu.edu.ua

Здійснюваний в українському освітньому просторі перехід на навчання іноземних студентів українською мовою вимагає від викладачів значних зусиль, спрямованих на оптимізацію навчального процесу, вирішення організаційних питань, підготовку відповідного методичного супроводу, пошук ефективних методів викладання. З іншого боку, розширення міжнародних зв'язків у світі сприяє зростанню комунікативних потреб і мотивації навчальної діяльності іноземців, що також зумовлює потребу в модернізації навчальних технологій і створенні нових навчально-методичних розробок, котрі інтенсифікують процес оволодіння українською мовою як іноземною.

Згідно з навчальною програмою з української мови як іноземної, вивчення української мови студентами-іноземцями «передбачає забезпечення комунікативних потреб студентів у побутовій, навчально-професійній, соціально-культурній і навчально-науковій сферах та формування комунікативної компетентності, яка сприятиме становленню мовної особистості майбутнього фахівця» [5; 3]. У свою чергу, формування означеної

компетенції неможливе без успішного формування інших, часткових компетенцій, які входять до її складу – мовної, мовленнєвої, соціолінгвістичної, соціокультурної, компенсаторної, навчальної тощо. Формування мовленнєвих умінь студентів неможливе без успішного оволодіння мовним матеріалом (фонетичним, лексичним, граматичним). Однак знання мовного матеріалу саме по собі не забезпечує формування мовленнєвих умінь – необхідні ще й навички володіння цим матеріалом для породження та розпізнавання інформації [4; 42].

З метою поступового становлення лексико-граматичних навичок як передумови формування мовленнєвих умінь інокомунікантів відповідно до Єдиної типової навчальної програми з української мови для студентів-іноземців основних факультетів нефілологічного профілю вищих навчальних закладів України III-IV рівнів акредитації [2], Загальноєвропейських рекомендацій з мовної освіти [3] викладачами кафедри мовної підготовки іноземних громадян Сумського державного університету Дегтярьовою Т. О., Дядченко Г. В., Скварчею О. М. створено навчальний посібник «Українська мова як іноземна. Елементарний курс».

Актуальність видання навчального посібника зумовлена необхідністю вдосконалення методичної бази для забезпечення процесу вивчення української мови як іноземної на елементарному рівні (згідно із «Загальноєвропейськими рекомендаціями» – рівень А 2) та підготовки до складання сертифікаційного іспиту. Пропонований навчальний посібник адресовано тим іноземним громадянам, які бажають опанувати українську мову з метою подальшого навчання, стажування, працевлаштування, отримання громадянства України.

Матеріал посібника спрямовано на оволодіння іноземцями усною та писемною формами мовлення, зокрема, на максимальне засвоєння та активне використання комунікативних конструкцій української мови. Подібна практична настанова зумовлює зміст і структуру видання. Так, на початку кожного уроку презентовано зразки мовлення, опанувати котрими студенти мають протягом уроку. Опанування матеріалу посібника дозволить

інокомунікантам оволодіти українською мовою в межах комунікативних тем «Моя група», «Мої друзі», «Спорт у моєму житті», «День народження друга», «Екскурсія до музею».

Навчальний посібник орієнтовано на ознайомлення слухачів з основами граматики української мови, що визначає його структуру та зміст. Структура посібника чітка: визначено зміст і обсяг обов'язкових для засвоєння теоретичних відомостей, окреслено логіку й послідовність їх засвоєння відповідно до вимог Навчальної програми [2]. Заняття побудовані за такою схемою: теоретичний матеріал; практичні завдання; тексти; клоуз-тести; поурочний словник.

З метою зняття граматичних труднощів під час виконання тренувальних вправ авторами було розроблено значну кількість граматичних таблиць. Презентація лінгвістичного матеріалу разом з доданими граматичними таблицями дає можливість самостійно опрацьовувати нові теми. У граматичних таблицях подано інформацію щодо самостійних частин мови, а також основних синтаксичних понять української мови. Зміст таблиць відповідає логіці представлення граматичного матеріалу в посібнику.

Логічним завершенням кожного уроку є опанування комунікативної теми, лексико-граматичне наповнення котрої відповідає темі уроку. З метою розвитку вмінь зв'язного мовлення в посібнику міститься значна кількість завдань відкритої структури. Наприкінці кожного уроку подано словник, у котрому узагальнено основні лексичні одиниці уроку. Отже, система подачі мовного матеріалу має комунікативну спрямованість.

Безперечною перевагою посібника є акцент на взаємопов'язаному розвитку вмінь в усіх видах мовленнєвої діяльності. Так, для читання та аудіювання передбачено адаптовані тексти, які знайомлять студентів із лексикою в її реальному функціонуванні. Текстовий матеріал, котрий базується на лінгвістичному матеріалі посібника, містить необхідний мінімум нових лексичних одиниць, що відповідає комунікативним потребам іноземців.

З метою формування навичок уживання основних граматичних форм авторами передбачено комплекс вправ – як усних, так і письмових. Діалоги, розмовні теми і комунікативні завдання допоможуть удосконалити навички діалогічного мовлення, подолати мовний бар'єр у ситуаціях реального спілкування з носіями мови.

Проілюструємо викладені вище положення на прикладі реалізації в навчальному посібнику одного з уроків (урок 5). Ключовими граматичними темами аналізованого уроку є відмінювання іменників, прикметників, порядкових числівників, присвійних і вказівних займенників у формі давального відмінка однини і множини та використання форм давального і місцевого відмінків у безособовому реченні, творення та вживання складнопідрядних речень з підрядною частиною мети, а також правила уживання прямої і непрямої мови. У зв'язку з розглядуваними граматичними темами в тексті уроку також приділено увагу таким питанням, як відмінювання чоловічих і жіночих прізвищ на -енко (-єнко), -ук у давальному відмінку (акцентовано на тому, що жіночі прізвища, які належать до цієї граматичної моделі, не змінюються), уживання іменників при дієслові *дякувати* та віддієслівному прикметникові *вдячний* у формах давального і знахідного відмінків (*кому? за що?*), наприклад: *Учень дякує вчителеві за знання.* = *Учень вдячний учителеві за знання.* Граматичну тему уроку увиразнюють такі дотичні питання, як окреслення часових проміжків і віку (мовленнєвий зразок «*Моєму другу (-ові) 25 років*»), відмінювання дієслів *давати* і *дати* у формі недоконаного і доконаного виду, конструкції зі стрижневим дієсловом *заважати* (керування іменниками у формі давального відмінка (*кому?*) та інфінітивне прилягання (*що робити*)), наприклад: «*Маленький син заважає батькові працювати*»; а також уживання прислівників і слів категорії стану на зразок *добре* ≠ *погано*, *тепло* ≠ *холодно*, *весело*, *радісно* ≠ *сумно*, *присмно* ≠ *неприємно*, *легко* ≠ *важко* (*Мені холодно. Матері було сумно. На вулиці спекотно*). Комунікативну цінність придієслівного керування ілюструють

конструкції з дієслівними видовими парами **казати – сказати** (кому?): *Я сказав своєму братові і своїй сестрі, що завтра піду в театр; питати – спитати (запитати)* (кого? про що?): *Я спитав свою подругу Ірму, де вона була вчора ввечері; просити = прохати – попрохати* (кого? що (з)робити?): *Мати просила сина не курити; обіцяти – пообіцяти* (кому? що (з)робити?): *Я обіцяв батькові добре вчитися.*

Кожна з перелічених граматичних тем спочатку ілюструється теоретично за допомогою таблиці, потім у процесі виконання мовних вправ відбувається поступове формування лексико-граматичних навичок уживання наведених граматичних сполук, а далі вправи набувають умовно-комунікативного характеру («Дайте відповіді на запитання. Прочитайте діалоги. Складіть подібні діалоги»), що засвідчує перспективи подальшого виходу в реальне спілкування.

Розвиток мовленнєвих умінь уживання лексико-граматичних конструкцій відбувається в процесі читання міні-текстів, котрі узагальнюють провідні граматичні теми уроку, а також виконання передтекстових («Прочитайте текст. Скажіть, до якого інституту вступив Остап і чому?») і післятекстових завдань («Розкажіть, що ви дізналися про Андрія»).

Розглядувані граматичні питання вдало доповнює лінгвокраїнознавча інформація, котра має для іноземців практичну цінність, зокрема, маємо на увазі опрацювання мікротеми «Заява» («Прочитайте заяву, яку студент-іноземець написав деканові факультету. Зверніть увагу на форму звертання до адресата, на розташування елементів документа. Чому студент хоче достроково скласти іспити?»). Під час виконання цього мовленнєвого завдання студенти-іноземці розвивають уміння обґрунтовувати власну позицію в ситуаціях потреби вирушити на батьківщину, поїхати до Києва на зимові канікули, відпочивати в студентському спортивному таборі або запросити в гості свого товариша з іншого міста. Здійснювана мовленнєва робота є підготовкою до написання заяв відповідного змісту.

Формуванню лінгвокраїнознавчої компетенції інокомунікантів сприяє уведення в текст уроку фонових знань про пам'ятники видатним українським діячам Іванові Франку, Миколі Лисенку, Григорію Сковороді, Іванові Харитоненку (*Це незвичайний пам'ятник музиці українського композитора Миколи Лисенка*).

Узагальненням набутих лексико-граматичних навичок контекстуального вживання процитованих конструкцій є робота над текстом «Допомога друзів». Систематизації набутих знань сприяє післятекстова робота: виконання клоуз-тесту (Пишіть замість крапок пропущені слова або закінчення слів: *Щодня іноземні студенти ... українськ... мов... . Студенти багато працюють і в аудитор... , і вдома. Іноземні студенти говорять: «Ми вивча... українськ... мов... , тому що хочемо мати свій бізнес на батьківщин... . Нові українськ... друзі допомагають нам, розповідають про місто, в як... ми зараз живемо й навчаємося»*), складання (написання) діалогів, мікротекстів із дієсловами уроку, опис світлини тощо.

З метою підтримки мотивації до вивчення української мови, зняття труднощів, пов'язаних із опрацюванням лексико-граматичних і синтаксичних конструкцій, котрі володіють високим ступенем абстракції, до структури уроку введено барвисті ілюстрації – піктограми, зображення українських пам'ятників, фото іноземних студентів у різних життєвих ситуаціях. Принагідно підкреслимо яскраве поліграфічне оформлення навчального посібника: наявність значної кількості малюнків, фотографій і таблиць, що не лише поліпшує процес опанування мовленнєвими навичками й уміннями, але й справляє позитивний психоемоційний вплив на іноземних здобувачів.

Добір та організація мовного матеріалу, мовленнєва спрямованість завдань мають на меті головного завдання навчального посібника – формування україномовної компетенції іноземців на елементарному рівні (рівень А 2). Посібник може бути використано як у процесі проведення аудиторних занять під керівництвом викладача, так і для самостійної роботи студентів. Достатньо

широка адресність граматичної тематики, пропонований набір мовленнєвих конструкцій, націленість на спілкування в реальних життєвих ситуаціях уможливають інокомунікантам опанувати українську мову на рівні, достатньому для початку навчання у закладах вищої освіти вищих навчальних закладах України.

Викладене вище дозволяє висловити сподівання на те, що навчальний посібник «Українська мова як іноземна. Елементарний курс» сприятиме подальшому розвитку україномовних мовленнєвих навичок в усіх видах мовленнєвої діяльності, а також мотивуватиме іноземних громадян до подальшого успішного вивчення української мови.

Література:

1. Дегтярьова Т. О., Дядченко Г. В., Скварча О. М. Українська мова як іноземна. Елементарний курс : навчальний посібник. – Суми : Видавництво СумДУ, 2020.
2. Дзюбенко Л. І., Філіпчук С. С. Єдина типова навчальна програма з української мови для студентів-іноземців основних факультетів нефілологічного профілю вищих навчальних закладів України III-IV рівнів акредитації. – Київ, 2008.
3. Загальноєвропейські рекомендації з мовної освіти: вивчення, викладання, оцінювання / Науковий редактор українського видання доктор пед. наук, проф. С. Ю. Ніколаєва. – К. : Ленвіт, 2003. – 273 с.
4. Методика викладання іноземних мов у середніх навчальних закладах : Підручник / Кол. авторів під керівн. С. Ю. Ніколаєвої. – К. : Ленвіт, 2002. – 328 с.
5. Українська мова як іноземна. Примірні програми навчальної дисципліни підготовки фахівців другого (магістерського) рівня вищої освіти. – К., 2017.

Особливості викладання граматики в курсі української мови як іноземної

Дьолог О.С.

Харківський національний економічний університет імені Семена Кузнеця

м. Харків, Україна

e-mail: Olha.Doloh@hneu.net

Сьогодні багато українських вищих навчальних закладів викладають студентам-іноземцям українську мову. Для слухачів підготовчого відділення існує курс «Українська мова як іноземна». Студенти-іноземці вивчають українську мову на заняттях з «Української мови як іноземної» або «Української мови (за професійним спрямуванням)». Отже, іноземні студенти, що навчаються в Україні, мають можливість вивчити українську мову на рівні